AQLIY RIVOJLANISHIDA NUQSONI BO'LGAN BOLALARDA DOIMIY TISHLAR KARIASINI OLDINI OLISHNING ZAMONAVIY USULLARINI QO'LLASH

Rahimberdiev Rustam Abdunosirovich
Samara davlat tibbiyot universiteti bolalar stomatologiyasi kafedrasi mudiri , PhD , Dotsent
Temirova Mohlaroim Oblaqul qizi
Samara davlat tibbiyot universiteti bolalar stomatologiyasi kafedrasi klinik ordinatori

Annotatsiya. Ushbu maqolada aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarda doimiy tishlarda kariesning oldini olishning zamonaviy usullari ko'rib chiqiladi. Ushbu guruh bolalarining stomatologik holati, karies rivojlanishining xavf omillari, shuningdek, ftorid bilan davolash, yoriq plomba moddalari, professional og'iz gigienasi va kognitiv buzilishlarga moslashtirilgan individual parvarish ko'nikmalariga o'rgatish samaradorligiga alohida e'tibor qaratilgan. Kariesning oldini olishga kompleks va individual yondashuv uning tarqalishini sezilarli darajada kamaytirishi va aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarda og'iz sog'lig'ini yaxshilashi mumkinligi ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: kariesning oldini olish, doimiy tishlar, bolalar, aqliy zaiflik, tish salomatligi, ftorid profilaktikasi, yoriq plomba moddalari .

Аннотация. В статье рассматриваются современные методы профилактики кариеса постоянных зубов у детей с задержкой умственного развития. Особое внимание уделено особенностям стоматологического статуса данной группы детей, факторам риска развития кариеса, а также эффективности применения фторсодержащих препаратов, герметизации фиссур, профессиональной гигиены полости рта и обучению навыкам индивидуального ухода с учётом когнитивных нарушений. Показано, что комплексный и индивидуализированный подход к профилактике кариеса позволяет значительно снизить его распространённость и улучшить стоматологическое здоровье детей с задержкой умственного развития.

Ключевые слова: профилактика кариеса, постоянные зубы, дети, задержка умственного развития, стоматологическое здоровье, фторпрофилактика, герметизация фиссур.

Annotation. The article discusses modern methods for the prevention of dental caries in permanent teeth among children with intellectual developmental delay. Special attention is paid to the characteristics of the dental status of this group, risk factors for caries development, and the effectiveness of fluoride-containing agents, fissure sealing, professional oral hygiene, and training in individual oral care skills

ISSN 3030-3907

considering cognitive impairments. It is shown that a comprehensive and individualized preventive approach significantly reduces the prevalence of dental caries and improves oral health in children with intellectual developmental delay.

Key words: caries prevention, permanent teeth, children, intellecAhamiyatliligi va asosiy ma'lumotlar**.**

KIRISH

Dunyo bo'ylab stomatologiya amaliyotlarida turli ortopedik va ortodontik nuqsonlar, jumladan, turli darajadagi adentiya sifatida namoyon bo'ladigan nuqsonlar yuqori darajada uchraydi. Adentiyaning tarqalishi sezilarli darajada oshdi va ma'lumotlarga ko'ra, 35,4% dan 62,9% gacha. Og'iz bo'shlig'i kasalliklari zamonaviy jamiyatda gumanitar, ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatga ega ekanligi isbotlangan. Bugungi kunda karies va periodontal kasalliklar nafaqat kattalar, balki butun dunyo bo'ylab yosh aholi orasida ham eng keng tarqalgan stomatologik kasalliklar bo'lib qolmoqda. Sog'lom bolalarda o'tkazilgan so'nggi epidemiologik tadqiqotlarga ko'ra, tish patologiyasining tarqalishi yuqori bo'lib, 12-15 yoshdagi sog'lom yosh guruhlari orasida kariesning tarqalishi 63,3-83, 4% va 81,7-88,7%, intensivligi 3,02-3,75 va 4,6-5,73 ni tashkil qiladi, shuningdek, 12 yoshli sog'lom bolalar guruhida periodontal kasalliklarning tarqalishi 37,8% dan 50% gacha, 15 yoshli bolalar guruhida esa 57,7% dan 84,7% gacha bo'lgan. Maktabgacha va maktab yoshidagi aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarda kariesning tarqalishi ham yuqori, 13-18 yoshdagi yengil aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarda esa kariesning intensivligi yuqoriroq. Bu ko'rsatkichlar yosh bilan ortadi va asosiy kasallikning og'irligiga bog'liq .

JSST ma'lumotlariga ko'ra, dunyo aholisining taxminan 15 foizini nogironlar tashkil qiladi. Bu 650 million kishiga to'g'ri keladi, ulardan 200 millioni bolalardir. Aqliy nogironlik (ANO) aholida 1% dan 3% gacha tarqalgan.

Aqli zaif bolalarga stomatologik yordam ko'rsatish ularning asosiy kasalliklar (ruhiy va xulq-atvor buzilishlari, asab tizimi kasalliklari) tufayli hamkorlik qilmasligi sababli qiyinchiliklarga duch keladi. Bu guruh bolalar umumiy behushlik ostida davolanishni talab qiladi, bu esa og'ir asosiy somatik patologiyalar mavjudligi sababli har doim ham mumkin emas. Bundan tashqari, ushbu turdagi barcha muassasalarda stomatologik kabinetlar mavjud emas. Bularning barchasi aqli zaif bolalar uchun stomatologik yordamning yangi shakllarini izlashni taqozo etadi, profilaktik yordam muhim tarkibiy qism hisoblanadi. Biz nogiron bolalarda tish kasalliklarining oldini olish dasturini amalga oshirdik, ammo ularning aksariyati yengil va o'rtacha darajadagi aqliy zaiflikdagi bolalarga qaratilgan bo'lib, unda nafaqat aqliy zaiflik darajasi, balki

ISSN 3030-3907

og'iz bo'shlig'ini parvarish qilish ko'nikmalarini o'rgatish, ijtimoiylashuv darajasi va bolaning ovqatlanishi ham hisobga olindi.

TADQIQOTNING MAQSADI. "maxsus IT dasturi"ni ishlab chiqish asosida aqliy nogiron bolalarda doimiy tishlarning kariesini oldini olish usullarini takomillashtirish , shuningdek, tish kariesining oldini olishda ozon terapiyasining samaradorligi va samaradorligini baholashdan iborat.

TADQIQOT MATERIALLARI VA USULLARI. Tadqiqotda Samarqand shahridagi 62-sonli ixtisoslashtirilgan maktab-internat va Oqdaryo tumanidagi 63-sonli ixtisoslashtirilgan maktab-internatdan ruhiy nogironligi bo'lgan 220 bemor, jumladan, maktab-internatlarning 6, 9 va 12 yoshli o'quvchilari ishtirok etdi. Yoshi, jinsi, ovqatlanishi, birlamchi nevrologik kasalliklar turi, Daun sindromining mavjudligi va bolalarning ijtimoiylashuv darajasiga qarab, og'iz bo'shlig'ining gigienik holati ma'lum vaqt davomida doimiy tishlarning kariesini oldini olishga qaratilgan maxsus dastur yordamida o'rganildi, uning samaradorligi darajasi aniqlandi. Belgilangan maqsadlarga erishish uchun umumiy klinik, instrumental, funktsional va statistik usullar qo'llanildi. Quyidagi ko'rsatkichlar baholandi: karies tarqalishi; KPU indeksiga ko'ra doimiy tishlardagi karies intensivligi; Parma tomonidan o'zgartirilgan RMA indeksiga ko'ra periodontal to'qimalarning klinik holati baholandi.

Tish kasalliklari rivojlanish xavfini baholash uchun tish blyashkasining mikrobiologik tadqiqoti o'tkazildi. 1-kichik guruhdan 26 nafar va 2-kichik guruhdan 24 nafar bola tasodifiy tanlab olindi. Mikrobiologik tadqiqot uchun supragingival blyashka steril ekskavator bilan qirib olish yo'li bilan yig'ildi. Profilaktika dasturi bolalar uchun og'iz gigienasi bo'yicha mashg'ulotlar va internat maktabida o'qigan ba'zi bolalarning xodimlari va ota-onalari uchun sog'liqni saqlash bo'yicha ta'limni o'z ichiga oldi. Shuningdek, individual profilaktika choralari amalga oshirildi:

Professional og'iz gigienasi (1-rasm) ;

Remineralizatsiya terapiyasi - tishlarga ftor o'z ichiga olgan lakni surtish;

Ozon yordamida doimiy tishlarning yoriqlarini muhrlash (2-rasm) .

1-rasm. Professional og'iz gigienasi.

ISSN 3030-3907

So'nggi paytlarda aholi orasida allergiya holatlarining ko'payishi, antibiotiklarga sezgirlikning pasayishi va dori-darmonlar narxlarining oshishi tufayli dori-darmonsiz davolash usullari tobora ommalashib bormoqda. Ular orasida butun dunyo bo'ylab munosib ravishda mashhurlikka erishayotgan ozon terapiyasi ham bor. Bu ozonning to'qimalarda kislorod tashish va chiqarilishiga ta'sir qilish qobiliyati va uning dezinfektsiyalovchi xususiyatlari bilan bog'liq. Ozon terapiya, jarrohlik, akusherlik va ginekologiya, dermatologiya, stomatologiya va kosmetologiyada qo'llaniladi.

2-rasm. Ozonlangan suv bilan ishlov berilgandan so'ng, 10 yoshli bolada chaynash tishlari yoriqlarining muhrlanishi

TADQIQOT NATIJALARI. Daun sindromi bilan og'rigan bolalar tish kariesi rivojlanish xavfiga kamroq moyil ekanligi aniqlandi. Shuning uchun, turli ijtimoiylashuvga ega bo'lgan kichik guruhlar ichida ushbu sindromning mavjudligini hisobga olgan holda bo'linish amalga oshirildi. Shunday qilib, 6, 12 va 15 yoshli kichik guruhlar ichida ijtimoiylashtirilgan bolalar Daun sindromisiz bolalar - mos ravishda 10, 32 va 40 bola va ushbu sindromga ega bolalar - mos ravishda 12, 8 va 5 bola ajratildi. Ijtimoiylashuvga ega bo'lmagan 6, 12 va 15 yoshli bolalar orasida Daun sindromisiz bolalarning kichik guruhlari ham ajratildi - mos ravishda 11, 30 va 15 bola va Daun sindromi bilan og'rigan bolalar - mos ravishda 4, 6 va 13 bola. Ushbu kichik guruhlarda kariesning tarqalishi va intensivligi baholandi.

Tish kasalliklari rivojlanish xavfini baholash uchun tish blyashkasining mikrobiologik tadqiqoti o'tkazildi. 1-kichik guruhdan 23 nafar va 2-kichik guruhdan 21 nafar bola tasodifiy tanlab olindi. Mikrobiologik tadqiqot uchun steril ekskavator bilan qirib olish orqali tish supragingival blyashka yig'ildi. Ma'lumotlarimizga asoslanib, biz Streptococcus turkumiga mansub odamlar tish blyashkasidan eng ko'p ajratilgan mikroorganizmlar ekanligini aniqladik. 1-kichik guruhda streptokokklar aniqlangan mikroorganizmlar umumiy sonining 25,8% ni, 2-kichik guruhda esa 34,0% ni tashkil etdi. 1-kichik guruhdagi streptokokklar orasida S. oralis ustunlik qildi - 12,9% va S. gordonii - 3,53%, S. cristatus, S.

ISSN 3030-3907

sinensis, S. mitis, S. sanguinis, S. pneumonia pastroq foizda aniqlandi (mos ravishda 1,2%; 1,2%, 1,2%, 2,4%, 1,2%). 2-kichik guruhda S. oralis ham ajratilgan, ammo 1-kichik guruhga qaraganda ko'proq miqdorda va 14,2% ni tashkil etgan. S. gordonii kamroq miqdorda - 4,4%, S. sinensis - 5,5%, S. mitis - 5,5% ajratilgan. S. cristatus (1,1%) sporadik ravishda, shuningdek, 1-kichik guruhda aniqlanmagan S. constellatus (1,1%), S. agalactiae (1,1%), S. anginosus (1,1%) ham aniqlangan. Streptokokklardan tashqari, tish blyashkasidan boshqa turdagi mikroorganizmlar, jumladan, ajratilgan shtammlarning umumiy sonining sezilarli foizini tashkil etuvchi stafilokokklar ham ajratilgan. Ular 1-kichik guruh bolalarida 9,9% hollarda ajratilgan va ushbu kichik guruhda St. aureus ustunlik qilgan - 5,9%, S. epidermidis ulushi 3,5% ni tashkil etgan. 2-kichik guruhda stafilokokklar biz tomonidan 6,6% hollarda qayd etilgan va 1-kichik guruh bolalaridan farqli o'laroq, S. epidermidis yuqori foizni tashkil etgan - 5,5%.

Tadqiqotimizning uchinchi bosqichi ixtisoslashtirilgan maktab sharoitida aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar uchun moslashtirilgan tish kariesining oldini olish dasturini ishlab chiqish, amalga oshirish va samaradorligini baholashni o'z ichiga oldi. Profilaktika dasturiga maktab-internatda o'qiydigan ba'zi bolalarning xodimlari va ota-onalari uchun og'iz gigienasi bo'yicha mashg'ulotlar va sog'liqni saqlash bo'yicha ta'lim kiritilgan. Shuningdek, individual profilaktika choralari, jumladan, kasbiy gigiena, ftorli lak surtish va yoriqlarni ozon bilan yopish amalga oshirildi. Bolalarning tibbiy, psixologik va pedagogik xususiyatlarini hisobga olgan holda amalga oshirilgan, moslashtirilgan profilaktika dasturining samaradorligi gigiena indeksi (IGR-U) va dastur boshlanganidan 1, 2 va 3 yil o'tgach, boshlang'ich bosqichda va dastur boshlanganidan 1, 2 va 3 yil o'tgach baholandi.

XULOSA. Dastur amalga oshirilishidan oldin 9 va 12 yoshli bolalardan olingan ma'lumotlar 6-8 va 9-11 yoshlarida profilaktika dasturiga kirgan bolalar guruhlari uchun ichki nazorat vazifasini o'tagan. 9 yoshli guruh qolgan 9 yoshli guruhlar uchun taqqoslash guruhi bo'lib xizmat qilgan va bu bolalar 12 yoshga to'lganidan uch yil o'tgach, asosiy guruhga aylangan. 12 yoshida profilaktika dasturiga kirgan, ilgari tekshirilgan 15 yoshli bolalar uchun nazorat guruhi bo'lib xizmat qilgan. Aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarda tish kariesining tarqalishi va og'irligi ijtimoiylashuvga bog'liq bo'lib, bu turmush tarzi va ovqatlanishni, shuningdek, Daun sindromining mavjudligini belgilab bergan.

Maktab-internatlarda yashovchi aqli zaif bolalarda tish kariesining tarqalishi ularning ijtimoiylashuviga bog'liq bo'lib, bu ularning turmush tarzi va ovqatlanish xususiyatlarini belgilaydi. Xavf guruhiga Daun sindromisiz ijtimoiylashgan bolalar kiradi: kariesning tarqalishi mos ravishda 6, 12 va 15 yoshli bolalarda 31,0, 62,0

ISSN 3030-3907

va 83,0% ni tashkil etdi, intensivligi mos ravishda 0 [0; 1,17], 2 [0; 4], 4 [3; 5] ni tashkil etdi. Daun sindromisiz ijtimoiylashmagan bolalarda kariesning tarqalishi past edi - mos ravishda 6, 12 va 15 yoshli bolalarda 0, 18,0 va 22,5% ni tashkil etdi va Daun sindromi bilan og'rigan bolalarda tish kariesi yo'q edi. Ijtimoiylashgan bolalarda yengil gingivit keng tarqalgan (mos ravishda 6, 12 va 15 yoshli bolalar orasida 55, 50 va 50%), ijtimoiylashmagan bolalarda esa o'rtacha gingivit (mos ravishda 6 va 15 yoshli bolalar orasida 47,1 va 41,6%) va og'ir gingivit (12 yoshli bolalar orasida 38,6%) kuzatilgan. 45[26;67.5]. Og'iz bo'shlig'i salomatligiga mustaqil ravishda to'liq g'amxo'rlik qila olmaslik bu bolalar guruhini periodontal kasalliklarga ayniqsa moyil qiladi. Ixtisoslashgan maktablarda o'qiydigan aqli zaif bolalarda tish kariesining tarqalishi ularning ijtimoiylashuv darajasiga, ovqatlanishiga va Daun sindromining mavjudligiga bog'liq. Daun sindromi bo'lmagan ijtimoiylashgan bolalar xavf ostida: karies intensivligi indeksi 3,8, 4,9 va 5,8 ni tashkil etdi va 8, 10 va 12 yoshli bolalar orasida tarqalishi mos ravishda 42,0, 76,0 va 85,0% ni tashkil etdi. Daun sindromi bo'lgan bolalarda tish kariesining tarqalishi pastroq edi: 8, 10 va 12 yoshli bolalarda mos ravishda 33,0%, 64,0% va 72,0%. Tishlarni mikrobiologik tekshirish Daun sindromi bo'lmagan bolalarda aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan ijtimoiylashgan shaxslarga nisbatan tish mikroflorasining tarkibida sezilarli salbiy o'zgarishlarni, jumladan, kariogen deb hisoblangan Streptococcus turkumining turlarining ko'payishini aniqladi, bu esa tish kariesining yuqori ehtimolini ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Indiaminova G., Zoirov T. maxsus maktablarda tarbiyalanuvchi aqli zaif bolalarga stomatologik yordam ko'rsatishni optimallashtirish // Journal of dentistry and craniofacial Research. – 2020. – T. 1. – No 1. – 12-14-betlar.
2. Indiaminova G. N., Zoirov T. E. Ruhiy nogiron bolalar uchun ixtisoslashtirilgan maktablar o'quvchilariga stomatologik yordam ko'rsatishni optimallashtirish // Fan va ta'lim byulleteni. - 2020. - № 24-2 (102). - B. 39-43.
3. Indiaminova G. N., Arzikulova M. Sh. Aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarga stomatologik yordam ko'rsatish usullarini takomillashtirish // Biotibbiyot va amaliyot jurnali . - 2021. - 6-jild. - 1-son
4. Tulkin Elnazarovich Zoyirov, Gavxar Nuriddinovna Indiaminova. Ruhiy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarga stomatologik yordam ko'rsatish usullarini takomillashtirish. Markaziy Osiyo tibbiyot va tabiiy fanlar jurnali 2/6. 2021/11/27
5. Индиаминова Г. Н. Ақли заиф болалар махсус мактаб интернатлари тарбияланувчиларига стоматологик ёрдам кўрсатишда махсус it-дастурларни ишлаб чиқиш хамда унинг самарадорлигини бахолаш //Журнал биомедицины и практики. – 2022. – Т. 7. – №. 6.

ISSN 3030-3907

6. Rizaev Z.A., Abdunosirovich R.R., Sharipovna N.N. Kimyo sanoati xodimlari uchun stomatologik xizmatlarni tashkil qilishni takomillashtirish yo'llari //Amerika tibbiyot fanlari va farmatsevtika tadqiqotlari jurnali. – 2020. – T. 2.№ 12. – 35-39-
7. Rizaev J. A., Nazarova N. Sh., Kubaev A. S. Shisha tolali konstruksiyalar ishlab chiqaruvchi ishchilarda og'iz bo'shlig'i kasalliklarining kechish xususiyatlari // Fan va ta'lim byulleteni. - 2020. - № 21-1 (99). - B. 79-82.
8. Rizaev J., Shomurodov K., Agzamova S. Zigomatik-orbital kompleks sinishlari bo'lgan bemorlarni tibbiy reabilitatsiya qilish // Stomatologiya va kraniofasial tadqiqotlar jurnali. - 2020. - T. 1. - № 2. - B. 8-11.
9. Rizaev E., Bekjanova O. Periodontal kasalliklarni davolashni tashkil etishning zamonaviy yondashuvlari // Stomatologiya. - 2019. - 1-jild. - № 3 (76). - 70-76.
10. Indiaminova G., Zoirov T. Maktablarda tarbiyad aqli zaif boyarga stomatologik ko'tashkani ooptimizatsiyasi // Jurnal stomatolii i kraniofatsialnyx isledovanie. – 2020. – T. 1. – №. 1. – S. 12-14.
11. Abduvakilov J. va boshqalar. Asosiy tishlar periodonidagi erta yallig'lanish o'zgarishlarini baholash // Yevropa molekulyar tibbiyot jurnali. – 2022. – T. 2. –
12. Abduvakilov J. va boshqalar. Metall bo'lmagan keramik bo'lmagan tish protezlarining salit kislotasi balansi va mineral gomeostazga ta'siri // Yevropa molekulyar tibbiyot jurnali. – 2022. – T. 2. – №. 1.
13. Abduvakilov J. va boshqalar. Metall bo'lmagan keramik bo'lmagan tish protezlarining salit kislotasi balansi va mineral gomeostazga ta'siri // Yevropa molekulyar tibbiyot jurnali. – 2022. – T. 2. – № 1.

ISSN 3030-3907